

Herregårdsmuseet i 2008

Af museumsdirektør Britta Andersen

Gammel Estrup - Herregårdsmuseet har gennem en årrække arbejdet målrettet på at øge besøgstallet i ydersæsonen. En naturlig forhindring har været, at hovedbygningen hidtil har været uopvarmet. Takket være støtte fra private fonde, lykkedes det museet at skaffe 2.2 mio. kr. til etablering af et varmesystem i hovedbygningen. Med en regulering og styring af varme, fugt og kulde fik museet fra januar 2008 endelig mulighed for at opvarme bygningen og dermed forbedre husets og genstandenes vilkår samt sikre en bedre og mere effektiv udnyttelse af museets mange formidlingsmuligheder. En væsentlig medspiller har været den lokale kommune, som valgte at sikre driften af varmesystemet med en bevilling på kr. 100.000 i 2008. Vejen var med andre ord banet for at sætte fuld

skruer på oplevelserne – også om vinteren, således at der hele året har kunnet ydes det bedste oplevelsestilbud til såvel nye turister som trofaste, lokale borgere. Siden midten af 90'erne er tyskernes ferieovernatninger i Danmark faldet med 30 pct., og skal de tyske turister til at ændre feriemønster, er det nødvendigt, at tilbyde dem et tilgængeligt besøgsmaal og dermed et tillokkende produkt – hele året. Allerede fra januar tilbød museet fyraftensmøder og -omvisninger for firmaer og erhvervs-virksomheder på Djursland, og i efteråret afholdt museet en foredragsrække om barndom på danske herregårde, hvor der kom 130 tilhørere hver gang, og en enkelt gang 164. Museet har desuden kunnet åbne udstillinger i november og holde *Jul på Gammel Estrup* fra sidste del af november måned og helt frem til jul. De mange vinteraktiviteter ville ganske enkelt have været umulige at gennemføre, hvis hovedbygningen fortsat var uopvarmet. Det har derfor været en stor glæde at opleve, at så mange besøgende har bakket op om de nye tilbud, at museet – på trods af et år, hvor mange museer har måttet melde om besøgsnedgang – kunne notere sig for en fremgang i årets vintermåneder.

*Årets hovedudstilling havde godsejerbørns opvækst som tema. Børnene savnede sjældent legetøj og materielle goder – til gengæld var der ofte høje forventninger til dem og en generel mangel på legekammerater.
Foto: Kirsten Nijkamp.*

Udstillinger

Årets hovedudstilling havde den sigende titel: „Rige børn leger bedst“, hvilket naturligvis var en reference til det gamle udtryk „Lige børn leger bedst“. Ved at belyse godsejerbørnenes levevilkår på de danske herregårde i første halvdel af 1900-tallet ønskede museet at føje en ny dimension til formidlingen af danske børns vilkår. I anden halvdel af 1900-tallet har museer og lærebøger oftest taget udgangspunkt i dårligt stillede befolkningsgrupper, når det skulle handle om barndomshistorie. Særudstillingen *Rige børn leger bedst* skildrede de høje forventninger til godsejerbørnenes kunnen, deres opdragelse, skolegang i hjemmet og deres muligheder for fysisk udfoldelse i de ofte store naturrigdomme omkring godserne. Udstillingen var opbygget med to parallelle spor; dels det klassiske

udstillingsspor, som i fire tableauer fortalte om undervisning, opdragelse og leg, dels et aktivitetsspor, hvor børn og barnlige sjæle kunne få afløb for pille-, røre- og læregenet. Her måtte man nemlig gerne bruge sine hænder til at røre ved genstandene. Der var et skolebord, hvor man kunne få lejlighed til at skrive med pen og blæk. Der var et klæde-ud-hjørne, hvor man kunne prøve datidens „børneuniform“; matrostøj og kjoler med matroskrave, og så var der naturligvis også et dukkehus, hvor man kunne få lov til at lege med dukker og dukkemøbler. Som med museets andre formidlingsaktiviteter var også denne udstilling betinget af ekstern finansiering, og museet er derfor taknemmelig for, at C.A.C. Fonden valgte at støtte den spændende historie om godsejerbørns barndom og opvækst.

Hans Kreutzfeldt fra Dybvad ved Odder var blandt museets fortællere. Her er han som barn på herregårdens traktor. Foto: Hans Kreutzfeldt.

Der kom mellem 70 og 130 tilhørere til de ni foredrag om godsejerbørns opvækst. Her er det de to søstre Marie Louise Gassum og Ellen Knuth, der fortæller. Foto: Stine Lucia Rasmussen, Gammel Estrup.

I tilknytning til udstillingen afholdt museet – som nævnt ovenfor – en foredragsrække, hvor ni fortællere, heraf to kvinder, skildrede deres opvækst på et dansk gods i 1900-tallet. Det kom der nogle fantastiske og meget forskellige foredrag ud af. Alle formåede på hver deres måde at tegne et nuanceret billede af en periode i danmarkshistorien, som mange af tilhørerne kunne nikke genkendende til, forundres over eller le ad. At det blev et tilløbsstykke uden lige, var naturligvis en glædelig overraskelse. Museet havde på forhånd satset på 35-40 personer pr. foredrag, men det viste sig hurtigt at selv disse optimistiske forventninger langt fra slog til. De fleste gange mødte 130 mennesker op, og da den lokale og velkendte godsejer, kammerherre Henrik Berner fra Clausholm, stillede op til foredrag, var hele 164 personer presset ind på alle ledige stole og bænke i *Riddersalen*. Til hvert foredrag havde museets madmor, Jytte Møller Nielsen, og flittige hjælpere fra museets netværk af frivillige sørget for friskbagt kage og kaffe. Flere gange blev kagerne bagt med friske pomeranser og citroner dyrket i herregårdens egne orangerier. Foredragsrækken var et led i museets målrettede satsning for at øge aktivitetsniveauet i ydersæsonen, som for Gammel Estrup - Herregårdsmuseet helt klart er vinterhalvåret. Satsningen spillede godt sammen med kommunens og landets generelle bestræbelser på at styrke helårsturismen.

Museet har gennem længere tid arbejdet intenst med de bestående interiører – tiden var med andre ord moden til at nytænke og videreudvikle den bestående udstilling. Dette arbejde på de indre linjer resulterede

i udarbejdelsen af en ny *Generalplan*, som skitserer restaurering og videreudvikling af hvert eneste rum og af huset som helhed. Et første skridt på denne vej var at indrette et *Introduktionsrum*, da mange af de mennesker, som går på museum i dag ikke længere kommer med et dugfriskt erindringsbillede af en fælles national danmarkshistorie, og dermed heller ikke har

Den historiske dragtskrædder Bjarne Drews opsatte i 2008 en kopi af Christence Vifferts dragt, som den tager sig ud på et portræt af hende i Renæssancesalen. Foto: Kirsten Nijkamp.

de nødvendige forudsætninger for at forstå et sted som Gammel Estrup, hvis der ikke ydes en eller anden form for forklaring. Og det gør der jo sådan set ikke, hvis man da ikke lige bestiller en omvisning. *Introduktionsrummet* blev indviet lørdag den 15. november, og samtidig åbnede museet en særudstilling i anledning af 500-året for den italienske billedhugger og arkitekt Andrea Palladios fødsel 30. november 2008.

Til grund for udstillingen om Palladio ligger historien om den italienske stenhugger, der senere kom til at studerede klassisk arkitektur – herunder Vitruvius' værker – og på en lang række studierejser i Italien studerede den lokale arkitektur, som oftest var inspireret af antikken. Siden hen etablerede Palladio sig som arkitekt i byen Vicenza og udførte opgaver i Venedig og Vicenza samt i regionen Veneto i Norditalien. Hans bygninger var inspireret af antikkens arkitektur, mål og proportioner, hvilket gjorde, at han hurtig blev en eftertragtet arkitekt, som fik mange opgaver indenfor kirke- og paladsbyggeri. Palladio er dog hovedsagelig kendt for sine villaer beliggende i det åbne italienske landskab, hvor „La Rotonda“ – eller Villa Rotunda – er det mest kendte eksempel. Palladios arkitektur har lige siden været til stor inspiration – blandt andet for den danske arkitekt C.F. Hansen og nyklassicismen – og utallige huse, villaer og offentlige bygninger har rødder i Palladios arkitekturtradition.

På åbningsdagen stod alt i renæssancens tegn – i *Introduktionsrummet* blev vist kortfilm om Gammel Estrup under Eske Brocks styre i renæssancen, og den historiske dragtskrædder, Bjarne Drews, monterede en

kopi i 1:1 af Eske Brocks hustrus, Christence Vifferts, kjole. I *Riddersalen* kunne gæsterne tage for sig af en renæssancebuffet, som madhistoriker Bi Skaarup havde sammensat, og samtidig spillede Lis Klestrup Andersen og Else Lehmann firhændige variationer på flyglet. På anden sal i *Kaminsalen* kunne man høre arkitekt Lars Sand Kirk, der stod bag Palladio-udstillingen, fortælle om den verdensberømte italienske arkitekt, og man kunne naturligvis også bese selve udstillingen, som blev præsenteret i de rum, der følger umiddelbart efter *Kaminsalen*. Det var kgl. bygningsinspektør Niels Vium, som åbnede udstillingerne, der var bekostet af Skibsreder Carsten Brebøls almennyttige Fond, C.A.C. Fonden, Margot og Thorvald Dreyers Fond og Kulturpuljen for Norddjurs 2008.

I alle weekends op mod jul fejrer museet jul anno 1918 – og dette ville ikke være muligt uden museets mange frivillige, som blandt andet bemande køkkenet i juletiden. Foto: Berit Guldmann Hornstrup, Gammel Estrup.

Ugen efter indvielse af *Introduktionsrummet* og åbningen af Palladio-udstillingen tog museet fat på årets sidste særudstilling; *Jul på Gammel Estrup*. Fem weekends op mod jul var viet til et større formidlingsprojekt, der dels skildrede julen blandt herskab og tjenestefolk anno 1918, dels skabte rammerne for, at moderne mennesker i den stressede juletid kunne slappe af og nyde familien og hinandens selskab i de smukke omgivelser på Gammel Estrup. Et stort opbud af museets frivillige netværk investerede tid og kræfter i at befolke herregården i julemåneden, således at de besøgende kunne få et indblik i nogle af de mange gøremål, der var en naturlig følge af at fejre jul i en stor husholdning. Det store hus skulle jo gøres klar til den forestående højtid. Der skulle slagtes gris, bages julekager, gøres klar til herskabets overnattende gæster og meget andet, før julefreden omsider kunne sænke sig over tjenestefolkene i folkestuen. I en af weekenderne op til jul blev den lækre, opfede julegris tilberedt. I 1918 kom grisen naturligvis hvert år fra avlsgården, mens den i 2009 blev leveret fra en lokal slagter og lavet om til flæskestege, blodpølse, leverpostej, sylte, pølser og meget andet i herregårdens store køkken. I en anden weekend blev der bagt et utal af julesmåkager. Kokkepigen havde fuld gang i det store, gamle brændekomfur, hvor der blev bagt så mange småkager, at de helt bestemt kunne dække behovet hos enhver stor husholdning, hvor der var mange julegæster helt frem til Hellig-tre-Konger den 6. januar. I forbindelse med disse aktiviteter bød museet også på omvisninger, korsang, smukke dekorationer og granguirlander, og i

Kaminsalen kunne publikum være med til at lave gammeldags julepynt sammen med frivillige og ansatte, der var klædt på som herregårdens tyende i 1918.

Ferieaktiviteter

Vinterferien tog forskud på sommerens udstillingstema om børn og deres opvækst i herregårdsmiljøet, idet museets personale i denne uge demonstrerede gamle lege og gammelt legetøj fra første halvdel af 1900-tallet. I skolestuen på Gammel Estrup – Herregårdsmuseet kunne de besøgende således se tinsoldater blive støbt over åben ild, og de kunne selv komme til at lave sejl både af avispapir til sejlads på åen eller i voldgraven og udfordre hinanden i billedlotteri og Sorteper. Mens aktiviteterne stod på, kunne man naturligvis købe varm kakao og lun kage hos museets madmor, Jytte, der vanen tro huserede i herregårdskøkkenet.

I påskeferien kunne de besøgende tage på storvildtjagt på „slottet“. Jagten gik på elefanter, som findes i mange forskellige afskygninger på herregårdens malerier, tapeter, skulpturer og møbler. Oftest kan man finde elefanterne som en del af den fornemme Elefantorden, der indgår i det danske ordensvæsen, som er enestående i Europa og rødder langt tilbage i tiden. Det var Christian V, der i 1693 underskrev ordenens statuetter, og at det lige netop er elefanten, der er valgt som symbol for denne orden, skal måske søges i, at dette store dyr symboliserer gode kristne dyder som kyskhed og renhed. De børn og barnlige sjæle, der gennemførte jagten på museet blev belønnet med lidt sødt til ganen for deres indsats.

Om efteråret bugnede haven af frugter og bær, og dette meget relevante tema i en stor husholdning var derfor udgangspunkt for efterårsferiens aktiviteter. I dag er syltning mest af alt en hyggelig beskæftigelse og ikke en nødvendighed. Supermarkeder får frisk frugt og grønt hjem året rundt fra alle steder i verdenen, og det er bare at lægge det i køleskabet, så det kan holde sig. Det er næsten ikke til at forestille sig en tid uden mulighed for at få frisk frugt og grønt, men sådan var det for eksempel i begyndelsen af 1900-tallet. Løsningen var dengang at lave saft, henkoge og sylte. Herregårdens kokkepige og køkkenpiger fik derfor travlt i sensommeren og efteråret, når de skulle udnytte al frugt og bær fra haven, så både herskab og tjenestefolk kunne få forskellig saft, syltetøj, rødbeder, asier, henkogte pærer, blommer, bønner og meget andet på

Om efteråret er det tid for at høste nyttehavens frugter, bær og grøntsager, og i efterårsferien inviterede museet børn og barnlige sjæle til at prøve kræfter med at skrælle og tørre æbler. Foto: David Slater, Gammel Estrup.

bordet resten af året. Ved aktiviteten på museet i efterårsferien kunne både børn og voksne få mulighed for at opleve den travle tid på herregården – man kunne blandt andet få lov at hjælpe kokkepigen og hendes køkkenpiger med at fyre op i brændekomfuret, skrælle og skære æbler på æblemaskinen eller koge frugt til syltetøj og saft i komfurets store gryder. Saften skulle presses og hældes på flasker og syltetøjet skulle i glas. Det var en aktivitet, der var populær hos alle, da det er let at få selv små børn inspireret til dette arbejde og desuden var et hit, når man efterfølgende kunne få en lille smagsprøve med hjem som bevis på sine anstrengelser.

Øvrig formidling

Op gennem tiden har jagt altid haft en stor rolle at spille på de danske herregårde, og det var oftest også på herregårdenes jord- og skovarealer, at man fik den bedste jagt. I sidste del af 1800-tallet, hvor herregårdsjagten havde sin storhedstid, var det fællesskabet og de efterfølgende opulente middage, som kom til at betyde mest. I vinterhalvåret forlod de fleste adelsfamilier nemlig deres herregårde på landet og drog til København, til deres palæer og lejligheder. Her opholdt de sig, indtil det atter blev forår. Så var man tæt på magtens centrum og den selskabelighed, som udfoldede sig der, og som gjorde storbyen til et fremragende sted at finde en ægtefælles af passende stand. Bukkejagten i maj markerede en hjemvenden til de landlige godser og blev derfor synonymt med et skift i levevis. Det er denne tradition, museet hylder

hvert år den 16. maj med vildtparade i borggården, når bukkejagten går ind. Vildtparaden i maj 2008 lokkede en god del af Djurslands jægere til Gammel Estrup, hvor de mødtes på gårdspladsen umiddelbart efter den første bukkejagt. Her blev fortalt om morgens held eller mangel på samme, og naturligvis blev årets buk kåret ved denne lejlighed.

Men det var ikke kun jagt, som var blandt museets arrangementer i maj måned. Også to stemningsfulde koncerter blev det til. Søndag den 4. maj kl. 19 var herregården oplyst af levende lys, og Vivildkoret, under ledelse af Helga Simonsen, præsenterede publikum for et bredt repertoire med sange på både dansk, engelsk, tysk, italiensk og latin. I anledning af dagen – årsdagen for Danmarks befrielse i 1945 – havde programmet tilknytning til 2. verdenskrig og Danmark, og aftenen blev endvidere krydret med historiske fortællinger over temaet „Herremænd i krig“. Senere i maj måned spillede den velanskrevne pianist Jørgen Thomsen værker af Beethoven og Chopin i *Riddersalen*. Jørgen Thomsen er uddannet hos Georg Vasarhelyi og senere Claudio Arrau i New York i 1963-64 og har siden hen høstet stor anerkendelse blandt andet for en serie klaveraftener i Musikhuset i Århus i perioden 1991-94 med en række hovedværker indenfor klassisk musik – Chopin, Brahms, Händel, Liszt, Schubert og Beethoven. Hans store erfaring og kompetence slog også til i fuldt mål på Gammel Estrup, hvor de mange koncertgæster nød hvert minut i pianistens og den klassiske musiks selskab. Bag begge musikarrangementer stod „Kulturraketten“, som for niende

år i træk havde taget initiativ til en række forskellige kulturarrangementer i Norddjurs Kommune.

I juni måned var der også musik på programmet. Denne gang var det Randers Kammerorkester, som fornøjede Gammel Estrup og herregårdens publikum med en fejende flot koncert. På repertoiret var Giacomo Puccini med *I Crisantemi* for strygekvartet, Mogens Christensen *Decet*, Erik Bach med *Movimenti – colori e contrasti* for strygekvintet og Carl Nielsen spillet af en blæserkvintet. Som tilfældet har været de foregående år, var der fuldt hus til orkesterets koncert, og det er heller ikke så underligt, eftersom orkesteret er Danmarks eneste permanente professionelle kammerorkester. Og så er det oven i købet under ledelse af den dygtige chefdirigent David Riddell, som kan sit håndværk, er inspirerende og vittig, og som har bragt orkesteret fornyelse og udvikling i al den tid, han har fungeret som kunstnerisk leder og dirigent for orkesteret.

I juni måned var det tid til at afholde museets største årlige satsning; 1700-tals marked i borggården. I løbet af denne juniweekend forvandles herregården hvert år til et inferno af lyde, lugte og synsindtryk, som er markant anderledes end den oplevelse, der møder gæster og personale på Gammel Estrup til hverdag. 1700-tallets Danmark var præget af store forskelle mellem rig og fattig. Adel og storbønder havde gode tider og levede i stor pragt, mens størstedelen af befolkningen førte en ussel tilværelse med hårdt slid og øget risiko for sult og sygdom. I denne yderpunktens verden fungerede markederne som en kærkommen

Hvert år i juni er der fokus på 1700-tallet, og her er det muligt at opleve smukke unge adelsfrøkner som Sofie Frøkjær Justesen, der optræder i det helt store 1700-tals skrud. Foto: Preben Falk Rangaard.

adspredelse for alle parter. Her mødtes herremænd og håndværkere, tiggere og tyve, godtfolk og gøglere, borgere og bønder; man drog til marked med overskud fra gården: svin, høns, æg, grønt m.v. og handlede sig måske til ting, som man ikke selv fremstillede: kurve, knapper eller kulørte bånd til konen. Når handlen var gået godt, var der anledning til at gå på kro, få sig en dram og en bid brød – og måske et stop tobak til kridtpiben. Ved markedet i 2008 muliggjorde 15. juni Fonden, Djurslands Bank og Murerentreprenør Hans Ulrik Jensen A/S, at museet for 7. år i træk kunne genskabe disse markedsdage og dermed gøre en flig af 1700-tallets dagligliv håndgribeligt for mennesker i det 21. århundrede.

Et andet af museets faste arrangementer i 2008 var Allehelgensaften. Ifølge moderne folketro er Allehelgensaften blevet en aften, hvor hekse, genfærd og mørkets magter er løs. Imidlertid var Allehelgensaften i middelalderen optakten til Allehelgendsdag, hvor kirken specifikt ærede de hellige mænd og kvinder, som ikke havde en fast helgendag i kirkeåret. Senere – efter reformationen i 1536 – udviklede Allehelgensaften sig til nærmest det modsatte – en aften, hvor fredløse sjæle var på spil – og dermed det, som Allehelgensaften fortsat står for i de fleste menneskers bevidsthed. Det er i krydsfeltet mellem disse to traditioner, at museet har opbygget sin egen tradition for at formidle herregårdshistorie; én aften om året blændes op for nogle af de utallige sagnhistorier, der knytter sig til herregårdens ejere gennem tiden, hvorfor de besøgende slippes løs i husets stuer, sale og i kælderens dyb til spændende spøgelseshistorier om Gammel Estrups tidligere beboere, som endnu ikke har fundet hvile i deres grav. Arrangementet henvendte sig til både børn og voksne, og det var i 2008 nødvendigt at udvide de to seancer klokken 18 og 21 med en tredje klokken 23, da næsten 1000 besøgende ville ind og høre om de lokale herremænd, der tilbringer Allehelgensaften som gengangere.

Udgivelser

I slutningen af maj udgav Dansk Center for Herregårdsforskning antologien *Byens adelsgårde og palæer. Norden 1720-1800*. Bogen er et resultat af en conference, som blev afholdt på Charlottenborg i

København i 2005. I bogen bliver læseren både præsenteret for historien om familierne bag disse pragtboliger, men forfatterne skildrer også de arkitektoniske værdier, der gemmer sig i disse huse, og som var næsten ligeså vigtige for adelens selvforståelse som deres slægtshistorie. Den skandinaviske adel har altid haft et tæt forhold til kongemagten, men det var specielt vigtigt at være tæt på kongen i 1700-tallet, da man i Skandinavien havde enevældige herskere. Hvis man ville beholde sin position tæt på magtens centrum, var det særdeles betydningsfuldt for herremanden, at han havde en standsmæssig bolig i hovedstaden, da han derved kunne demonstrere sin magt og position i samfundet. Palæerne stammer netop fra den periode af Københavns historie, hvor enevælden styrkede og udbyggede centraladministrationen. Det var dog ikke kun i København, at man så opblomstringen af de prægtige palæer. Det fandt ligeledes sted i vores nordiske nabolande, Norge og Sverige. Udgivelsen kan takke følgende fonde for støtte; Nordisk Kulturfond, Johanne og Ejnar Flach-Bundegaards Fond, Den Letterstedtska Föreningen, Lilian og Dan Finks Fond, Krista og Viggo Petersens Fond, Bergiafonden og Farumgaard-Fonden.

Senere på året – i november måned – udgav museet tredje bind i den skriftserie, som blev startet for små fire år siden og hvis fremmeste mål er at øge tilgængeligheden til de danske herregårdes kulturhistorie.

Bogserien *Herregårdshistorie* er tænkt som et formidlingsforum, hvor de mange aktiviteter og tiltag, der generelt sker på herregårdsområdet i hele landet i

disse år, kan publiceres. At det er en kurs, som har vakt gehør, fremgår af, at såvel efterspørgslen efter bogen som udbud i form af artikler til at fylde publikationen ud, har været stærkt stigende fra bind 1 til bind 3. Ikke færre end 14 forfattere og 17 artikler blev det til i tredje bind. Takket være trofast støtte fra Fabrikant Albert Nielsen og Hustru Anna Nielsens Fond kunne bogen også realiseres i 2008. Næste udgave, bind fire, forventes at udkomme i efteråret 2009.

I årets løb blev der arbejdet på endnu et bogprojekt – en udgivelse om Region Midtjyllands kulturseværdigheder. Bogprojektet er en direkte udløber af den satsning – Anna Amalia – som regionen iværksatte i 2007, hvor 24 kvinder i regionen via egne netværk og regionens borgere skulle generere gode ideer til dannelse og udvikling af regionen. Det er hensigten med bogen at skabe et forum, hvor det vil være muligt at finde oplysninger om og danne sig et overblik over regionens kulturhistorie, seværdigheder, natur, kunstnere og kulturpersonligheder og gøre disse tilgængelige for regionens borgere, ansatte, kulturinstitutioner med videre. Basalt set er de danske regioner – indtil videre – historieløse. Det var en forholdsvis tilfældig, administrativ inddeling, der lå til grund for regionernes dannelse i 2007. Imidlertid vil en følelse af fælles identitet og kendskab til egen kulturarv kunne være med til at bygge bro mellem gammelt og nyt. Identitet har at gøre med den *fortælling*, som vi og andre fortæller om os selv, og denne fortælling er på en måde vores tolkning af det, vi har oplevet og erfaret gennem vores og vore forfædres liv; altså vores kulturarv. Ved

en undersøgelse, som Kulturarvsstyrelsen udførte i samarbejde med Fonden Realdania i 2005 blev det slået fast, at en overvejende del af danskerne mener, at kulturarven er en værdifuld ressource for blandt andet kommunernes udvikling. Det samme vil uden tvivl gøre sig gældende i et regionalt perspektiv, hvilket betyder, at danskerne benytter kulturarven som en højt placeret *medspiller* i forbindelse med valg af *bolig, arbejdsplads og ferie*. Med de nye regioner befinder vi os i et vadested, hvor der skal skabes en

ny, fælles identitet, og her kan et kendskab til egen kulturarv komme os til undsætning og være med til, at vi definerer nogle nye, fælles værdier. Bogen forventes at udkomme sidst i 2009 eller i starten af 2010.

Forskning

I samarbejde med Reventlow Museet – Pederstrup på Lolland iværksatte Gammel Estrup - Herregårdsmuseet i 2008 en ny stor undersøgelse af herregårdsliv og herregårdsdrift fra 1920 til i dag. De sidste små

Herregårdsliv og herregårdsdrift var emnet for et forskningsprojekt i 2008, og her ses et folkeholdet på Gammel Estrup i første del af 1900-tallet.. Foto tilhørende Gammel Estrup – Herregårdsmuseet.

100 års rivende samfundsudvikling har skabt store ændringer for de danske herregårde – både på avlsgården og i hovedbygningen. I løbet af perioden 1920 til i dag har herregårdene forandret sig fra lokalsamfundets store arbejdspladser med mange ansatte til moderne virksomheder med få lønnede medarbejdere og godsejeren selv som en aktiv deltager i den daglige drift. Men hvad har det 20. århundredes mange nye strømninger i øvrigt betydet for herregårdens drift, livet i hovedbygningen og lokalsamfundet? Det skal undersøgelsen gerne kaste lys over, og den bliver derfor baseret på interviews med mennesker, som har arbejdet eller boet på en herregård i vores egen tid. Museet fik i den anledning rigtig mange henvendelser i 2008. Nu skal materialet bearbejdes, så resultaterne fra de to landsdele kan sammenlignes og udgives i artikelform.

Køkkengruppen under *Herregårdspuljen* havde gennem hele året fokus på at tidsfæste nogle af de mest anvendte begreber relateret til køkkener og madlavning i perioden 1600-1920. Brugen af ordene signalerer noget om funktionen og ændringen af samme – hvornår en funktion er opstået, og hvornår den er forsvundet igen eller har udviklet sig til noget andet. Det er ord som frugtkælder, anretterværelse, bryggers, bagers og hokasse, der er blevet undersøgt, og resultatet skal siden hen lægges på museets hjemmeside, så andre forskere kan få gavn af gruppens arbejde. Ud over arbejdet i forskningsnetværket gennemførte *Herregårdspuljen* i 2008 også tre større arrangementer; et forårsmøde på Ørbæklunde i marts, tredje og

sidste køkkenseminar på Gammel Estrup i juni og en studietur til herregårde på Lolland i begyndelsen af oktober måned. Forårsmødet på Ørbæklunde havde som overordnet emne de gamle danske adelsslægter som udtryk for identitet gennem slægts- og familiebånd. Generelt indtager Gammel Estrup identitetsmæssigt en særstatus qua sin position som slægtsejet herregård gennem knap 600 år, fra 1340 til 1925, men også i dagens Danmark repræsenterer slægten og ordet identitet et nyt mantra, som de fleste finder behov for at definere sig selv i forhold til. Ved køkkenseminaret på Gammel Estrup i slutningen af maj måned var det overordnede emne, i lighed med de foregående to seminarer, mad, fordi det som et basalt livsvilkår er noget, der interesserer alle dele af befolkningen på tværs af tid, køn, alder og sociale skel. Emnet for seminaret i 2006 var måltidets kulturhistorie og sociale funktion, mens det i 2007 var køkkenindretning og køkkenfunktioner gennem tiden, og ved det tredje og sidste seminar i 2008 var det madens opbevaring fra den var høstet/indfanget/nedlagt til den var færdigtilberedt set i et tidsperspektiv – eller fra iskælder til frysehus. Nye madvaner, skikke og tekniske fremskridt vandt først indpas i de store husholdninger og på herregårdene, og herfra spredtes de til resten af samfundet. På trods af temaets latente appel til alle dele af den danske befolkning, er mad og køkkener et kulturhistorisk emne, som i mange sammenhænge er blevet overset – eller måske ligefrem ringeagtet – i dansk forskning. De tre „køkkenseminarer“ i 2006, 2007 og 2008 har derfor haft til formål at opdyrke et nyt felt, der qua

En studietur til herregårde på Lolland i oktober bragte deltagerne til blandt andet Halsted Kloster. Foto: Sonja Marie Overgaard, Dansk Center for Herregårdsforskning.

foredragernes og seminarernes karakter søgte at gøre den seneste forskning på området vedkommende og tilgængelig for alle. I oktober måned var Gammel Estrup gennem herregårdspuljen arrangør af en studietur til lollandske herregårde. På Lolland findes i dag op mod 50 herregårde, og de har alle dage spillet en stor rolle på Lolland – geografisk, landskabeligt, økonomisk, socialt og kulturelt. Der var derfor ikke megen plads til købstæder, og kun Nakskov antog en vis størrelse, mens de øvrige forblev småbyer så som Sakskøbing, Nysted, Rødby og Maribo. Lolland er ikke alene herregårdsland, men også de mange store gårdes land. Den gode jord førte tidligt til omfattende godskoncentrationer, og adelen fik allerede i middelalderen et stærkt greb om den frugtbare ø. Der var

således god basis for en spændende tur til nogle af øens markante herregårde, hvoraf nogle også i dag har formået at markere sig gennem alternativ produktion og nye funktioner.

Året igennem arbejdede arkivar Ole Degn med herregårdens arkivalier for at finde ny viden, der på sigt skal danne udgangspunkt for museets videre arbejde med udviklingsplanerne – eller *Generalplanen*, som den også kaldes. Han har blandt andet fundet ud af, at Scheel'erne havde en lejlighed i hovedstaden. Af kildematerialet kan han læse, at der var tale om en fornem bolig med ti rum plus kælder, mange fine møbler og sengepladser til i hvert fald ni personer. Han har også fundet nogle af gesandtens (Christen greve Scheel 1743-71) noder, opskriften på en mavebitter fra 1600-tallet, og han har fundet forskellige skolearbejder fra de unge herremænds hænder gennem tiderne. Ole Degns undersøgelser skulle gerne munde ud i, at en god del af materialet transskriberes – det vil sige omsættes fra vanskeligt læselig håndskrift til moderne trykt skrift. På den måde vil museets egne fagfolk lettere være i stand til at arbejde videre med det spændende materiale, når husets interiører og bestående udstilling skal vitaliseres og videreudvikles.

Ole Degns arkivstudier har allerede dannet forbillede og dokumentation for en af *Generalplanens* etaper – arbejdet med genindretning af *Herregårdsbiblioteket* på anden sal i tårnværelset. I et udateret inventarium tales om et bibliotek på 4.000-5.000 bind. I inventariet er endvidere henvisning til et katalog, som desværre ikke er dukket op. I et andet inventa-

rium – fra 1801 – er der tale om biblioteksbøger på forskellige sprog og omhandlende forskellige former for videnskab. Bøgerne er sat til 91 rigsdaler, som vel svarer til cirka 91.000 kr. i vore dages møntfod. Under registreringen i inventariet anføres Biblioteket som placeret i *Runddelen* på anden sal – hvilket dårligt kan være andet end denne sals tårnværelse, dels fordi det passer med den rækkefølge, rummene nævnes i inventariet, dels fordi det er det eneste rum, som er rundt i denne fløj. Endelig har Ole Degn også fundet nogle boghandlerregninger fra København og Hamborg fra omkring 1800; en regning fra 1806 fra Fr. Brummer, som er dateret i *Copenhagen*, og som er på 20 sider og beløber sig til 4.120 rdl. Bøgerne er på dansk, tysk, fransk, engelsk og italiensk. Det nyindrettede bibliotek, som Augustinus Fonden venligst har bevilget støtte til, forventes åbnet for besøgende i løbet af 2009.

I starten af 2008 iværksatte museet et mindre forsknings-/undersøgelsesprojekt, hvor emnet var salonkultur i perioden cirka 1750-1850. Salonen var halvintim (intim i betydningen *følelser og følelsesliv*) og halvoftentlig – en buffer mellem det intime, det private og det offentlige. Det centrale omdrejningspunkt i enhver salon var *salonværtinden*, som stod for salonen, definerede samtaleemner, bestemte hvem af gæsterne, der skulle optræde, og bestemte hvem der skulle introduceres til hvem, fik alle til at føle sig fri og utvungne, og ikke mindst sørgede for at få sit program gennemført. Salonen stillede med andre ord store krav til værtindens kommunikationsev-

ner. Salonprojektet er en direkte udløber af museets deltagelse i Anna Amalia-projektet i 2007, hvor det nutidige omdrejningspunkt også var tesaloner, som blev styret af hver sin „hertuginde“ i skikkelse af en moderne Anna Amalia, udpeget af Region Midtjylland. Det materiale, der kommer ud af undersøgelserne, skal danne forlæg for forskellige aktiviteter; udstillinger, foredrag og fremtidige indsamlingsprincipper for de involverede parter.

I løbet af 2008 blev en stor og tilbundsgående forskningsindsats naturligvis ydet af Dansk Center for Herregårdsforskning, som har til huse på Gammel Estrup. Post.doc. Adam Tybjærg Schacke afsluttede i februar måned forskningsprojektet *Godsernes struktur, økonomi og drift 1849-1919*. Projektet er en del af Centerets satsning på ’herregårdenes indian summer’, som behandler danske herregårde i perioden fra grundloven i 1849 til lensafløsningsloven i 1919, og Schackes projekt mundede blandt andet ud i udformning af digitale kort, som giver et indblik i de danske herregårdes placering og størrelse i årene 1770, 1850 og 1900. Kortene kan ses på hjemmesiden www.herregaardsforskning.dk. De digitale kort giver en oversigt over alle de danske herregårde, som eksisterede i løbet af de tre århundreder. Man kan overordnet se, hvordan herregårdene geografisk har fordelt sig i Danmark. Det er for eksempel tydeligt at se, at de største herregårde hovedsagligt har været på Sjælland og øerne. Derudover viser kortene udviklingen i antallet af herregårde i årenes løb, hvor der blev færre og færre herregårde. Kortene giver desuden mulighed for at få

specifikke oplysninger om hver enkelt herregård som eksempelvis beliggenhed, ejer, fæstegårdenes antal og størrelse samt fæstehusenes antal og størrelse. Til alle herregårde knyttes desuden en bemærkning, som uddyber mange af tallene.

Indsamling og registrering

Museet har i første halvdel af 2008 haft ekstra travlt med at registrere, rengøre og fotografere alle genstande, da den del af museets effekter, som ikke var udstillet, skulle flyttes til det nye *Fællesmagasin for museer i Øst- og Midtjylland* umiddelbart efter sommerferien. Første læs afgik med lastbil fra Gammel Estrup den 18. august, og fredag den 3. oktober blev magasinet officielt indviet af kulturminister Carina Christensen. Magasinet er fælles for seks østjyske museer: Bymuseet i Århus, Skanderborg Museum, Djurslands Museum i Grenå, Museet for Syddjurs i Ebeltoft, Kulturhistorisk Museum Randers og altså også Gammel Estrup - Herregårdsmuseet. Åbningen af magasinet betød et tigerspring for fremtidens bevaring af kulturarv, idet nogle af museerne i mange år har været henvist til at bruge støvede lofter, fugtige kælderrum og sågar en gammel svinestald til opbevaring af kulturarven. Mange genstande var faktisk i fare for at blive nedbrudt frem for bevaret i museernes hænder. Med det nye magasin var det slut med den form for tilfældig bevaring, for fællesmagasinet har skabt optimale rammer for bevaring af gamle ting og sager i en moderne og energivenlig bygning udstyret med meget tykke mure, et fugtopsugende loft og alt i alt et perfekt indeklima

for bevaring. Indflytningen vil komme til at tage tre år, da hvert læs af museumsgenstande til fællesmagasinet først skal desinficeres i en stor fryser, før alt kan indlemmes i huset og fremover blive professionelt bevaret, registreret og fotodokumenteret i magasinet.

Med ordnede forhold for museets genstande, har museet igen fået mulighed at indsamle den del af herregårdenes kulturarv, som står i fare for at blive kaseret og dermed lettere slettet fra vores hukommelse. I 2008 samlede museet da også fortsat genstande ind, som har med Gammel Estrup og de danske herregårdes kulturarv at gøre. Henrik Scheel, som er søn af den gren af familien, der er efterkommere efter den sidste greve gennem hans ægteskab med Ingeborg Brøchner i 1874. Hun døde desværre meget ung under en rejse til Korfu, blot 36 år gammel, men forinden havde hun nået at blive mor til syv børn, hvoraf den ældste, Jørgen, var 16 år gammel, da moderen døde. Jørgen fik som voksen – endda i sit andet ægteskab – sønnen Henrik Scheel, som altså døde i 2008 og blev gravsat i *Lunden* ved Gammel Estrup. Fra Henrik Scheels enke, Grethe Scheel, blev museet betænkt med flere genstande, som har stået på Gammel Estrup indtil bedstefaderen døde i 1926; et barokbord, en lampe i jugendstil, puder, emblemer, mel-, sukker- og krydderikrukker, en kartoffelægger og indtil flere gevirer. Genstandene er nu under registrering, så de også officielt kan blive indlemmet i museets samling.

I efteråret 2008 fik museet mulighed for at erhverve en seng, som tidligere har stået på herregården Rathlousdal ved Odder. Men det var ikke en hvilken som

helst herregårdsseng. Sengen blev fremstillet i anden halvdel af 1800-tallet af den kvindelige kunstner E. J. Baumann til brylluppet mellem hendes datter og Emil von Holstein Rathlou til godset Rathlousdal. Det er hensigten, at sengen skal opsættes på anden sal som et led i museets videreudviklings- og formidlingsplaner for herregårdens interiører. I den fysiske mindre ende af indsamlingsskalaen befandt sig to stole, som begge oprindeligt blev solgt ved lokale auktioner på Gammel Estrup i 1926. De er udført i den historicistiske periode, og den ene af stolene var så ødelagt i sædet, at det var nødvendigt at skifte det ud. Stolene er nu retur efter endt konservering og kan ses i *Jægerstuen* på andens sal i vestfløjen. Til de mindre erhvervelser hører også et interiørmaleri af *Grønne sal*, som er udført af Christian Tilemann-Petersen i 1923 – altså bare tre år før hele Scheel-imperiet gik til grunde. Tielmann-Petersen var en ven af huset og kom ofte hos den sidste greve. Ved en af disse lejligheder må han have udført maleriet, der viser et udsnit af værelset, som også kan betragtes i dag: paradesengen og fugletapeterne, der smykker væggen bag sengen. Maleriet viser endvidere et portræt, der formodentlig er malet i begyndelsen af 1700-tallet at dømme ud fra den store allongeparyk, som smykker herren på maleriet. Dette portræt kan også ses på et samtidigt fotografi af rummet. Desværre ved ingen, hvem portrættet forestiller, eller hvor det befinder sig i dag.

Blandt flere bøger, museet erhvervede til herregårdens bibliotek i 2008, var også en kogebog, som blev doneret af Erik Scheel Lonsdale. Bogen tilhørte hans

farmor, Bertha Scheel, som var datter af de sidste greve, og indeholder opskrifter på blandt andet æggegrød, forloren andesteg, fiskegratin, romfromage, thekage og solbærrom.

Bevaring og konservering

Trappen i det søndre trappetårn havde over en årrække vist tegn på nedbrydning, hvorfor museets ingeniør, Keld Abrahamsen, gennem længere tid havde fulgt trappen nøje. Keld Abrahamsen er søn af den legendariske Søren Abrahamsen, som i 1980'erne forsynede samme trappetårn med en sindrigt konstrueret op-hængningsmekanisme, der kompenserede for tårnets hældning væk fra huset og fastgjorde såvel trappe som tårn til den øvrige bygningsmasse med en wire. Denne wire, som af de fleste besøgende opfattes som en form for gelænder, bærer trappen og er fastgjort til sydfløjens kerne, således at det ikke har været nødvendigt at underminere tårnet og støbe et moderne betonfundament, hvilket kunne have fået den konsekvens, at mulige arkæologiske spor på gårdspladsen omkring tårnet var blevet forstyrret. I 2007 og 2008 havde en stor del af trappetårnets trin imidlertid sluppet deres vederlag i murværket, hvilket gjorde trappen ustabil og forsynede spindelen med flere „diskosprolapper“. En renovering var med andre ord nødvendig. Da arbejdet først gik i gang, viste tømrernes kontinuerlige arbejde på trappen hurtigt, at problemet koncentrerede sig til to af tårnets sider, nemlig der hvor regnvandet gennem årene havde slået vedvarende ind på murværket. Ud over slagregn, var der også et alvorligt problem med

Før og efter: Trappen i det søndre trappetårn blev gennemgribende istandsat. Alle trin blev rettet op og endda i flere tilfælde helt udtaget for at blive restaureret. Efter end restaurering tog trappen sig atter ud fra sin fornemste side, hvor den smukke spindel med udskæringer nu atter kommer til sin ret. Foto: David Slater, Gammel Estrup og privateje.

tagkonstruktionen, som betød, at vandet fra taget automatisk blev ledt ind i murværket. Det var derfor nødvendigt at opsætte nedløbsrør, så regnvandet fremover blev ledt væk fra tårnets kerne og sider. Renoveringen af selve trappen bestod i, at den bortrådnede del af trinene blev forsynet med nyt træ – lasket i, som det hedder i fagsprog. Herefter blev trinenes vederlag i murværket genetableret, og hvert trin blev forsynet med en stålskinne, der kom til at hvile på murstenene ude i trappens ydermur. Endelig blev de enkelte trin – og dermed hele trappen – rettet op ved hjælp af en donkraft og to murersvende, der simpelthen skubbede de enkelte trin tilbage i position, mens de blev holdt fri af donkraften. Fantastisk, at det kunne lade sig gøre. Og ved så forholdsvis simple metoder! Men uden fondsmidler kunne det naturligvis ikke have ladet sig gøre at gennemføre projektet, og derfor er

Gammel Estrup - Herregårdsmuseet taknemmelige for den støtte Aage og Johanne Louis-Hansens Fond har ydet til projektets gennemførelse. En sidegevinst ved projektet var, at der samtidig blev lagt lys ind i trapperummet. Der blev valgt en løsning, som fremmer rummets funktion betydeligt, men som samtidig fremtræder forholdsvis anonym, således at æstetikken ikke lider unødigt overlast.

Museet ansøgte om og fik i 2008 tilsagn om midler til at gennemføre første etape af den 10-års plejeplan, der er udarbejdet af arkitektfirmaet Kjær & Richter A/S for herregårdens vedligeholdelse. Hvis de seneste otte års anstrengelser med bygningsbevaring til en samlet værdi af godt 37 mio. kr. ikke skal gå tabt igen, vil det være bydende nødvendigt for museet løbende at vedligeholde bygningen. Imidlertid rummer museets beskedne driftsbudget ikke de nødvendige midler til

vedligeholdelse af den kaliber – planen fra den kgl. bygningsinspektør hos Kjær & Richter fastsatte nemlig et beløb på godt 800.000 kr. årligt til vedligehold. Midlerne til at gennemføre det første år af 10-års planen kom fra Augustinus Fonden, som ved mere end én lejlighed har vist sig om museets redning. Takket være denne seneste bevilling kunne museet i efteråret 2008 iværksætte understrykning af herregårdens store tagflader, gennemgå alle elinstallationer og sørge for rensning og vedligeholdelse af tagrender, nedløbsrør og opsamlingsbrønde. I starten af 2009 – når det fugtige vejr er blevet forvandlet til milde vinde og tør tørt føre – iværksætter museet en omfattende vedligeholdelse af vinduerne i hele bygningsværket.

Et andet længerevarende restaureringsprojekt fandt ligeledes sin afslutning i løbet af 2008. Det var konservering af det sidste af vægtapeterne i den serie, der kaldes *Fugletæpperne* efter deres motiver, der for en stor dels vedkommende viser urhøns, ænder og andre fugle. Tæpperne kunne dog med lige stor ret have været kaldt *Dyretæpperne* eller *Borgruintæpperne*, da de stort set alle er forsynet med dyr og/eller borgruiner – nogle endda med to forskellige borge på samme tapet. Det er Frederiksborgmuseet, der står bag restaureringen, som har stået på de seneste otte år, og her har især tekstilkonservator Helle Thordur taget den største tørn med tapeterne. Det ville imidlertid ikke have været muligt at gennemføre dette omfattende og yderst nødvendige bevaringsarbejde, havde det ikke været for generøs fondsstøtte, som Inge og Asker Larsens Fond har ydet denne restaureringsopgave.

En ting er restaurering og bevaring af museets store og største genstande så som vægtapeter og hovedbygning. Noget andet er konservering af de mindre effekter inde i huset. I årets løb blev en lille, men meget fin og eksklusiv genstand renoveret. Det drejer sig om et lakbord med oprindelse i Kina. Det var særlig i 1700- og 1800-tallet, at lakarbejder fra Østen var populære i Europa. De smukke lakerede træmøbler blev især produceret i havnebyen Kanton, og herfra blev de ad søvejen bragt til den vestlige verden, hvor de fandt anvendelse i europæiske fyrstehuse samt hos adelen og det rige borgerskab. Lakbordet fra Gammel Estrup er et spillebord, som består af en lakeret plade, der kan klappes sammen. Stellet er ikke fremstillet i Østen, men er uden tvivl et europæisk arbejde. Bordet var meget medtaget, da det kom i konserveringseksperter Susanne Barchalias erfarne hænder og kun takket være hendes store erfaring, blev restaureringen bragt til et overmåde vellykket resultat, hvor det lykkedes at vække fordums storhed til live igen. Det smukke spillebord kan nu ses i *Rokokokabinettet* på første sal i vestfløjen.

Gennem en særlig pulje til konservering af malerier fik museet i 2008 økonomisk støtte til at restaurere et portræt af Christiane Scheel. Frøken Scheel (1855-1934) var søster til *Den sidste Greve*, Christen lensgreve Scheel (1853-1926), og hun blev i 1874 gift med Otto Jacob Brønnum Scavenius. Maleriet af den unge kvinde er forholdsvis stort, knap to meter gange 130 centimeter, og viser hende – i overensstemmelse med 1800-tallets forkærlighed for naturen – i helfi-

gur, siddende i det fri på en grøn skråning, hvor hun er afbilledet i ridedragt med kort sort jakke, hvide manchetter og bowlerhat. Billedet er signeret *Niels Gude 1898*. Maleriet blev efter endt konservering på Fælleskonserveringen på AROS ophængt i *Grev Jørgens Stue* på anden sal i vestfløjen.

Endelig er et smukt 1700-tals barokskab, der har tilhørt slægten, sendt til konservering i 2008. Det vender dog først tilbage til museet i det nye år.

Personale

I januar måned drog museets trofaste og engagerede personalegruppe på studietur til Berlin. Turen foregik over en forlænget weekend og havde kulturseværdigheder i den tyske hovedstad på programmet. Der var således indlagt besøg på en lang række museer, hvor især formidling og publikumsbetjeningen var genstand for alles interesse. Specielt Deutsches Historisches Museum var uhyre interessant og virkede inspirerende på alle. Først og fremmest fordi her var et væld af genstande, hvor der var noget for enhver smag. Desuden var der i indgangshallen et kæmpestort Europa-kort på gulvet, hvor landene var projiceret ned på det ved hjælp af en projektor i loftet. Ude til venstre på kortet var en tidslinje, og projektoren viste Tysklands udvikling til alle tider. Meget illustrativt, og ideen kunne direkte overføres til Gammel Estrup og for eksempel slægten Brock/Scheels besiddelser på Djursland og i resten af Danmark. Bodemuseet, som er et „gammeldags“ kunstkammer, hvor samlingen er samlet af en enkelt mand, var en skuffelse på grund af

dårlig formidling. Der var fine samlinger, men så godt som ingen – eller i værste fald intetsigende tekst. En formiddag blev naturligvis også tilbragt på Charlottenburg. Det er jo et museum, som Gammel Estrup kan lignes med, og det var også spændende at se det. Men alle var enige om, at her kunne og burde ske en masse formidlings-mæssigt og udstillingsteknisk. Hver aften blev dagens aktuelle oplevelser diskuteret, og det var gode og givtige diskussioner, hvilket alt i alt gjorde det til en fantastisk tur. Men det mest imponerende var nok at opleve et sted, som i den grad bevidst har valgt at satse på kultur og museer.

Igen i 2008 blev en af museets ansatte betænkt med et legat fra *Birte og Peter Jensens Fond*. Denne gang var det museumsbetjent Jørgen Justesen, der tiltrådte stillingen i sommeren 2001 efter godt 21 år som kontorassistent i skobranschen. Dette markante karriereskift skulle snart vise sig at være det helt rette – både for Jørgen Justesen og Gammel Estrup – Herregårdsmuseet. Hans faglige ansvarsområde vedrører alle tekniske og praktiske opgaver på museet såvel som publikumsbetjening og omvisninger, der er Jørgen Justesens helt store lidenskab. Alle opgaver er altid blevet løst til museets bedste og ledelsens og personalets fulde tilfredshed. Der har aldrig været efterladt løse ender efter Jørgen Justesen, og det er aldrig sket, at han har forladt området, uden at alle døre, porte og lys er lukket, låst og slukket efter ham. Er han kommet forbi Gammel Estrup uden for normal åbningstid, har han automatisk tjekket enhver uregelmæssighed og således ofte tilsidesat egne, private aftaler til fordel

Museumsbetjent Jørgen Justesen, som ses yderst til venstre i billedet, modtog i 2008 et legat fra Birte og Peter Jensens Fond for hans loyale og engagerede indsats for Gammel Estrup. Foto: David Slater, Gammel Estrup.

for museet. Han kan kaldes på alle tider af døgnet af samtlige ansatte – det kan hænde, at han midt om natten søvndrukkent svarer telefonen med et „ja, det er far“, men så snart han er vågen, er han på benene for at hjælpe.

Hele første halvdel af året havde museet stor glæde af Lotte Friis, som var i jobtræning i huset. Lotte er oprindelig uddannet skrædder, og hun syede i løbet af sin ansættelse mange dragter til museets julesatsning og ikke så få forhæng og mørklægningsgardiner til døre og vinduer inde i udstillingsarealet. Med sit gode humør, venlige væsen og stabile temperament var Lotte en stor gevinst for museet, så der var naturligvis

mange, som ærgrede sig over, at hun valgte at gå på efterløn ved sommerens slutning. Hun blev afløst af Linda Juul Nielsen, der startede i arbejdsprøvning på museet. Linda overtog syopgaverne, og det er således hendes fortjeneste, at museet fik syet kapper til *Allehelgensaften*, ligesom det var hende, der stod bag vedligeholdelsen af museets dragter til brug for juleaktiviteterne.

Om efteråret startede Joan Niedoborski Pedersen, der er uddannet skov- og landskabsingeniør, i jobtræning på museet. Joan, der har gode kompetencer indenfor landskabsplanlægning, arbejdede målrettet på at skaffe midler til et projekt, som skal formidle herregårdens kulturmiljø. Projektet, der forventeligt skal igangsættes i marts 2009, opnåede inden årets udgang støtte fra LAG (Lokal AktionsGruppe) Djursland. Det er imidlertid en forudsætning for projektets start, at resten af midlerne skaffes til veje, hvilket der arbejdes ihærdigt på.

Sidst på året kunne museet engagere cand.teol. Simon Vikjær i to måneder. Simon har gode kompetencer indenfor registrering, systematisering og katalogisering af bøger, hvorfor han i en arbejdsprøvning tidligere har været beskæftiget med museets bibliotek. Biblioteket på Gammel Estrup - Herregårdsmuseet er et dobbeltstrengt projekt, som dels rummer en forskningsdel, hvor bøgerne skal dække museets og Dansk Center for Herregårdsforskningens behov for faglitteratur, dels en indsamlings- og formidlingsdel, hvor bøger fra det oprindelige herregårdsbibliotek indsamles med henblik på genskabelse af et herre-

gårdsbibliotek i udstillingsarealet. Simon Vikjær blev ansat til at opstille bøgerne i et nyt udstillingsbibliotek, der forventes åbnet i løbet af 2009.

Det har været en stor tilfredsstillelse for museet, at stifte bekendtskab med så mange dygtige og begavede mennesker, som oven i købet har interesse for kulturarven og – selvom de ikke er fastansatte på museet – yder en uvurderlig indsats for museet gennem året. Det faste personale, haveholdet og netværket af mange engagerede frivillige skal ikke glemmes i denne sammenhæng. Det er yderst væsentligt for museet at kunne trække på netop deres kapacitet, ressourcer og velvillige engagement, når de utallige arrangementer, udstillinger, levendegørelse og daglig publikumsbetjening skal realiseres året rundt. Gammel Estrup - Herregårdsmuseet er jo en helårsdestination, som byder de besøgende på oplevelser, uanset om det er forår, sommer, efterår eller vinter.

Til slut:

Da året gik på hæld indløb en særdeles glædelig besked om, at Inge og Asker Larsens Fond havde ydet en donation på mere end en halv million kr. til nyformidling herregårdens riddersal fra 1700-tallet. I al sin pragt giver *Riddersalen* på Gammel Estrup - Herregårdsmuseet et indtryk af 1700-tallets storhed på de danske herregårde generelt og på Gammel Estrup specifikt: Det prægtige stukloft med den originale lysekrone, de marmorerede døre og paneler og ikke mindst væggenes flamske gobeliner, der afbilder ejerslægtens otte herregårde ved 1600-tallets slutning. Til sammen

udgør salen et næsten fuldendt herregårdsinteriør fra 1720'erne-30'erne. Enkelte af rummets dominerende elementer brød imidlertid helheden og forvirrede indtrykket af salen som herremandens repræsentative rum. For eksempel fremstod gulvet råt og ubemalet, hvilket det aldrig ville have gjort i 1700-tallet i så fornemt et rum. Den rundhåndede donation fra Inge og Asker Larsens Fond vil i løbet af 2009 gøre det muligt at skabe et helstøbt herregårdsinteriør med blandt andet silkegardiner i vinduerne og et trægulv, der, som 1700-tallets mode foreskrev, er malet som marmorfliser. Fremover vil publikum således få mulighed for at få et bedre indblik i 1700-tallets repræsentative livsstil blandt landets øverste elite på herregårdene. Arbejdet med „nyskabelsen“ af det fornemme rum udføres i tæt samarbejde med Kulturarvsstyrelsen og Nationalmuseets konserveringseksperter.

Sidst på året modtog museet en bevilling på godt ½ mio. kr. til restaurering og nyformidling af riddersalen. Her ses et udsnit af en af salens pragtfulde vægtapeter. Foto: David Slater, Gammel Estrup.